

**ЗВІТ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ
ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ
МІСТА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО**

*Матеріали до Стратегічного плану підвищення
конкурентоспроможності та економічного
розвитку міста Кам'янця-Подільського*

2010 рік

Звіт про результати опитування підприємців міста Кам'янця-Подільського підготовлено управлінням економічного розвитку міської ради у співпраці з Комітетом з підготовки проекту стратегічного плану економічного розвитку міста Кам'янця-Подільського при підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність». (ЛІНК)

Проект ЛІНК впроваджується консорціумом на чолі з компанією Chemonics International. В консорціум також входять компанії The Berman Group, Economic Integration Forum, ILS – Ukraine Ltd.

Погляди авторів, представлені у цьому документі, можуть не співпадати з поглядами Агентства США з міжнародного розвитку чи Уряду Сполучених Штатів Америки.

USAID | UKRAINE
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Агентство США з міжнародного розвитку
Регіональна Місія в Україні, Молдові та Білорусі

вул. Нижній Вал, 19
м. Київ 04071, Україна
Тел.: +38 (044) 537-4600
Факс: +38 (044) 537-4684
<http://ukraine.usaid.gov>

USAID | ЛІНК УКРАЇНА
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ | ЛОКАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Проект «Локальні інвестиції та національна
конкурентоспроможність»

вул. Ігорівська, 14-А, 2-й поверх
Київ 04655, Україна
Т.: +38 (044) 425-4747, ф.: 425-7333
вул. Сергеєва-Ценського, 12/4, 3-й поверх
м. Сімферополь 95011 Україна
Т.: +38 (0652) 248-081, ф.: 248-036
www.linc.com.ua

Зміст

1. ВСТУП	5
2. МЕТОДОЛОГІЯ.....	5
3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ	5
4. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ	8
4.1. СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ	8
4.2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ	9
4.3. РИНКИ ЗБУТУ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	11
4.4. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ	12
4.5. НЕРУХОМІСТЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ	14
4.6. ПОСЛУГИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	16
4.7. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ	18
4.8. ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ.....	20
5. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК	21

Перелік рисунків

Рис. 1. Структура власників	8
Рис. 2. Структура підприємств за їх розмірами, %	8
Рис. 3. Перешкоди для розвитку бізнесу	9
Рис. 4. Фактори розміщення бізнесу	10
Рис. 5. Переваги вступу до ЄС	10
Рис. 6. Недоліки вступу до ЄС	10
Рис. 7. Ринки збуту місцевої економіки та рівень експортної орієнтації	11
Рис. 8. Ринки збуту місцевої економіки у розрізі різних типів підприємств	11
Рис. 9. Тенденції зайнятості	12
Рис. 10. Залежність заробітної плати та обсягів збуту від розмірів підприємства	12
Рис. 11. Якість робочої сили	13
Рис. 12. Оцінка якості робочої сили керівниками різних за розмірами підприємств	13
Рис. 13. Інформація про власність на нерухомість	14
Рис. 14. Інформація про достатність земельної ділянки для розширення бізнесу	14
Рис. 15. Інформація про можливості здачі в оренду чи продажу частини нерухомості	14
Рис. 16. Інформація про перспективи щодо розширення бізнесу	15
Рис. 17. Інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця	15
Рис. 18. Послуги, що надаються органами місцевої влади	16
Рис. 19. Послуги підрозділу з економічного розвитку	17
Рис. 20. Контакти з органами влади та управління	17
Рис. 21. Інформація про діяльність Єдиного дозвільного центру	18
Рис. 22. Критичні питання	18
Рис. 23. Критичні питання у розрізі різних за розмірами підприємств	19
Рис. 24. Головні сфери економіки міста	20
Рис. 25. Загальна оцінка бізнес-клімату у місті	20

1. ВСТУП

Протягом серпня - вересня 2010 року було проведено опитування роботодавців міста Кам'янця-Подільського. Аналогічне опитування проводилось у 2005 році і у звіті відображений порівняльний аналіз обох опитувань. Ці опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади, який визначатиме економічне майбутнє міста і регіону. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету з підготовки проекту стратегічного плану економічного розвитку міста Кам'янця-Подільського (КПСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в місті. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади, та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

2. МЕТОДОЛОГІЯ

У серпні - вересні 2010 року було заповнено **50** анкет. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці міста, а також вибірка малих і середніх підприємств. **Тридцять дев'ять** з 50 обстеженого підприємства забезпечують роботою менш ніж 50 працівників кожне. Серед обстежених підприємств **11** (два з них забезпечують роботою більше 500 осіб) відносяться до великих і середніх за розмірами підприємств (забезпечують роботою більше 51 працівника). У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах є конфіденційною.

Були виявлені відмінності у відповідях між підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також між великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних було проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

На опитаних підприємствах працює 2837 осіб (у т.ч. 848 – жителі передмість, що становить близько 30 %). Якщо врахувати, що всього у місті чисельність працівників склала – 21,3 тис. зайнятих осіб, то фактично опитані працедавці охоплюють 13,3 % працюючих у місті. Вибірка є пропорційна до кількості працюючих на малих, середніх та великих підприємствах та є репрезентативною.

Хоча опитування 50 підприємств не може повною мірою відобразити думку всієї бізнесової спільноти міста, ці підприємства, – як традиційні роботодавці, так і динамічний, зростаючий сектор малих і середніх компаній – репрезентують значну частину місцевої економіки, і дають можливість порівняти результати цього опитування з результатами аналогічних опитувань, проведених в інших регіонах України.

3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Місцева економіка зараз переживає нелегкий період, обумовлений кризовими явищами у національній і світовій економіці. Проте у місцевого бізнесу існують важливі плани збільшення обсягів продажу та здійснення нових інвестицій. Місцеві підприємці незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, значною внутрішньою конкуренцією, національним законодавством, високими витратами на енергію і кредитними ставками.
2. Економіка міста досить добре диверсифікована, але її головним сектором залишається промисловість. Значну питому вагу у економіці міста займають підприємства харчової промисловості, машинобудування та будівельної галузі.
3. Промисловість є головним роботодавцем та основним експортером. За кількістю зайнятих працівників у структурі підприємств за їх розмірами переважають великі і середні промислові підприємства – 83 %. Малі підприємства у структурі зайнятості займають 17 відсотків.

4. Визначальними чинниками розташування більшості підприємств саме в місті є наявність ринку збуту продукції і послуг (клієнтури) та наявна кваліфікована робоча сила. Для великих підприємств найважливішими факторами розміщення є наявність кваліфікованої робочої сили, постачальників сировини та компонентів. Малі підприємства переважно вказують як причину розміщення – наявність ринку збуту власної продукції і послуг.
5. Експортна орієнтація місцевої економіки є низькою. Обсяги експорту більшості підприємств не великі і вони переважно обслуговують національний ринок України. Основну частину своєї продукції і послуг підприємства реалізують на національному ринку України (23,7 % – в межах Хмельницької області, а 68,2 % - в інших областях України у 2010 році). Надто незначною є питома вага експорту продукції і послуг у країни СНД – 7 %. Експортерами у ці країни є 9 з 50 підприємства. Лише 7 з опитаних підприємств повідомили, що експортують певну частину своїх товарів і послуг до Європи і 6 компаній мають відносини з іншими країнами світу.
6. Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становить у 2010 році 2837 осіб. Промислові підприємства нещодавно пережили процес реструктуризації та скорочення, і більшість з них сьогодні, схоже, зміцнюється. Стан ринку праці визначається такими важливими параметрами: 28,5 % працюючих – жінки; 38,2 % працюючих мають вищу освіту; 33 % працюючих – жителі передмість.
7. У порівнянні з іншими регіонами України на підприємствах міста досить високий рівень продуктивності праці при високому середньому рівні її оплати. В місті обсяг реалізованої продукції, робіт і послуг у розрахунку на одного працівника становить 326174 грн. Найвищий рівень продуктивності праці досягнуто на великих і середніх підприємствах (361,2 тис. грн.) при високому рівні її оплати (2414 грн. на місяць).
8. Задоволення роботодавців якістю свого персоналу знаходиться на високому рівні. У 2010 році в цілому, за словами респондентів, 31 % працівників є відмінними, 38 % – добрими, 30 % – задовільними і 1 % – поганими.
9. Гострою проблемою є нестача висококваліфікованої робочої сили. Труднощі вже сьогодні відчувають 9 підприємств з 50 опитаних, 4 - очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому (це 26 % від усіх компаній). Головним чином бракує висококваліфікованих працівників робітничих професій.
10. У питанні наявності і підготовленості нерухомості для розвитку бізнесу ситуація у місті має як позитивні, так і негативні тенденції. Достатні площі для розширення виробничих потужностей мають великі і середні за розмірами підприємства. Найбільші проблеми щодо забезпеченості землею для розширення виробництва мають малі за розмірами підприємства. Лише 15 підприємств з опитаних заявили про наявність і достатність землі і нерухомості для розширення і розвитку власної діяльності. Для 35 підприємств наявна земельна ділянка не дозволяє реалізувати їхні інвестиційні плани і розвивати бізнес.
11. У місті існує значний потенціал для розвитку і розширення бізнесу – 4 компанії планують розширювати виробництво у місті та 27 – розглядають таку можливість. Сім компаній розглядають можливість розширювати власну діяльність на інші адміністративно-територіальні одиниці. За результатами опитування 2010 року жодне з підприємств не планує і лише 2 розглядають можливість перенесення діяльності до інших регіонів. Порівняння цих показників з показниками 2005 року свідчать про покращення бізнес-клімату у місті.
12. Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей. Чотири підприємства планують інвестувати кошти у модернізацію або вдосконалення існуючих споруд та технологій, здебільшого на постійній основі чи протягом цього й кількох наступних років. Планується інвестувати 2 330 110 тис. грн. Найбільша частка планованих інвестицій (близько 2300,050 млн. грн.) припадає на великі підприємства. Щодо новостворених робочих місць (223), їх кількість є не надто значною. Плани щодо нових інвестицій, не дивлячись на значні обсяги, виглядають не надто оптимістично з огляду на незначну кількість підприємств, які їх планують здійснити.

13. Загалом стан і якість послуг, що надаються органами місцевої влади знаходиться на не високому рівні. У середньому ці послуги у 2010 році отримали оцінку 2,65 (у 2005 році – 3,27), що відповідає значно вище від загальної середньої оцінки інших регіонів, але рейтинг послуг відрізняється. Досить низький рівень задоволення висловлено утриманням доріг, наданням ділянок для ведення бізнесу, громадським транспортом, розвитком інфраструктури. Саме ці види послуг у місті надаються на низькому рівні. У 2010 році в порівнянні з 2005 роком покращення відбулись у всіх зазначених видах муніципальних послуг.
14. Рівень оцінки контактів з владними структурами та посадовцями є середнім у порівнянні з іншими містами України. Міський голова і його заступники, орган реєстрації бізнесу, центр зайнятості були тими інститутами, що отримали позитивні середні оцінки. Опитування свідчить про обмеженість контактів підприємців зі всіма підрозділами місцевих органів влади. Респонденти не мали численних контактів з обласними і районними органами влади, міською радою, бізнесовими асоціаціями, Єдиним дозвоільним центром. Податковий орган, управління міліції, пожежна охорона, санітарно-епідеміологічна станція сприймаються як установи, з якими найважче мати справи.
15. Представники підприємств висловились за те, що підрозділи з економічного розвитку місцевої влади мають надавати різноманітні послуги представникам бізнесу. Досить популярними серед респондентів були ідеї надання допомоги органами місцевого самоврядування в активному залученні інвестицій, розвитку центрів сприяння бізнесу, фінансовій підтримці бізнесу та наданні податкових стимулів.
16. Респонденти в цілому позитивно оцінили бізнес-клімат у місті. Загалом по місту чотири респонденти назвали його відмінним місцем для ведення бізнесу, 33 оцінили місцевий бізнес-клімат як добрий і 14 поставили оцінку «задовільно» і 1 «незадовільно». Загалом подібні оцінки є характерними для міст і регіонів Західної України з хорошими умовами для бізнесу та недостатньою співпрацею між публічним та приватним секторами. Міську владу Кам'янця-Подільського респонденти оцінили більш критично. Загалом по місту два респонденти оцінили її роботу на відмінно, 33 оцінили на добре, 12 поставили оцінку «задовільно» і 1 «незадовільно». Найвищі оцінки міська влада отримала від представників великих і середніх підприємств.
17. Керівники компаній мали змогу вибирати з одинадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі. Респонденти віддали перевагу наступним критично важливим питанням, які мають бути відображені в стратегічному плані розвитку міста Кам'янця-Подільського: розвиток малих і середніх підприємств; залучення інвестицій; комунальна інфраструктура; навколишнє середовище; підготовка та перепідготовка робочої сили; підтримка туристичної інфраструктури.
18. Респонденти вибрали найбільш важливі сфери (галузі) економічного розвитку міста. До них відносяться: туризм; медична сфера, АПК і харчова промисловість, легка промисловість, транспорт і логістика, інформаційні технології і зв'язок, освітні послуги.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

4.1. СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ

Переважну більшість обстежених підприємств (44 з 50) було засновано після 1990 року і вони є представниками сектору малих і середніх підприємств. Проте частина з цих підприємств (6 підприємств) є «продовжувачами справи» традиційних галузей та своїх попередників.

Найбільша частка новостворених компаній належить малим та середнім підприємствам у сфері оптової та роздрібною торгівлі, громадського харчування, транспортних послуг, виготовлення продуктів харчування, будівельних матеріалів.

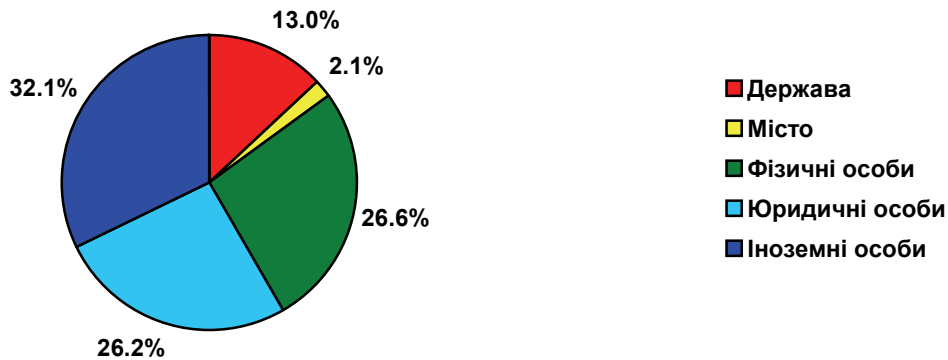

Рис. 1. Структура власників

Серед великих роботодавців переважають традиційні підприємства машинобудування, виробництва будівельних матеріалів та харчової галузей промисловості. Майже всі вони пройшли через процеси реструктуризації та зміни власників.

Частка власності фізичних та юридичних осіб є найбільшою і сягає 26,6 та 26,2 відсотки відповідно. Незначною (у порівнянні з іншими регіонами) є частка державної і комунальної форм власності. У структурі власників опитаних підприємств частка державної власності сягає 13, а комунальної 2,1 відсотків.

Серед опитаних підприємств досить висока питома вага підприємств з часткою іноземного капіталу (у структурі власників питома вага власності іноземних суб'єктів складає 32,1%).

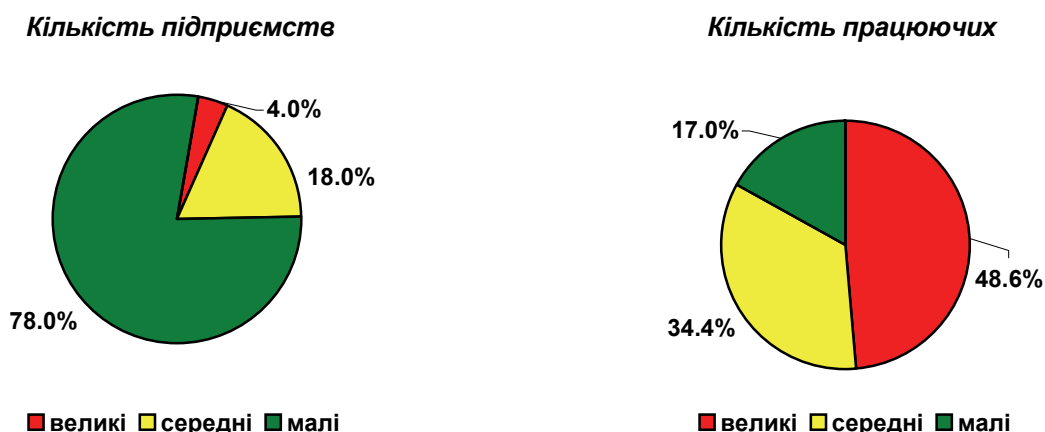

Рис. 2. Структура підприємств за їх розмірами, %

Серед опитуваних компаній 2 – великі підприємства регіону, 39 - малі і 9 - середні за розмірами підприємства.

За кількістю зайнятих працівників у структурі підприємств за їх розмірами переважають великі промислові підприємства – 80,6 %. Малі та середні підприємства у структурі зайнятості займають 17 і 34,4 відсотків відповідно.

Найбільш важливим і динамічним у місті є сектор середніх підприємств, до якого увійшли колишні малі виробничі підприємства, що розвинули власне виробництво та колишні великі промислові підприємства, що пройшли процеси реструктуризації.

Економіка міста досить добре диверсифікована, але її головним сектором залишається промисловість. Саме промисловість продовжує бути головним роботодавцем та основним експортером.

Значну питому вагу у економіці міста займають підприємства харчової промисловості, машинобудування та будівельної галузі.

Підприємства машинобудування і металообробки виробляють: запчастини для вантажних автомобілів, вироби з металу, профільний лист, легкі металоконструкції, дереворізальний інструмент, обладнання, акумулятори, автозапчастини.

Підприємства харчової промисловості виробляють: молочну продукцію, плодоовочеві консерви, соки, крупи, борошно, кондитерські та хлібобулочні вироби, мінеральні та солодкі води в асортименті.

Значна частина підприємств занята у сфері інфраструктури туризму: надання рекреаційних послуг, виготовлення та продаж сувенірної продукції, надання туристичних і супутніх послуг, готельні послуги.

Добре розвинута галузь з виробництва будівельних матеріалів: цементу, мармуру, каменю будівельного, гравію, гальки, щебеню, гіпсу будівельного, виробів з гіпсу, блоків, дерев'яних дверей металопластикових вікон, дверей, роллет, жалюзей.

У місті розвинута також поліграфічна діяльність, видавництво наукової літератури, транспортні послуги.

Підприємства торгівлі, ресторанного бізнесу і сфери послуг займають чільне місце в економіці міста за кількістю підприємств та за зайнятістю персоналу. Однак, для ринку праці міста Кам'янця-Подільського найбільш важливими є великі промислові підприємства.

4.2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ

Економіка міста Кам'янця-Подільського представлена промисловим сектором та цілою низкою малих і середніх підприємств, які здебільшого задовольняють різноманітні потреби регіональних галузей, домогосподарств і населення.

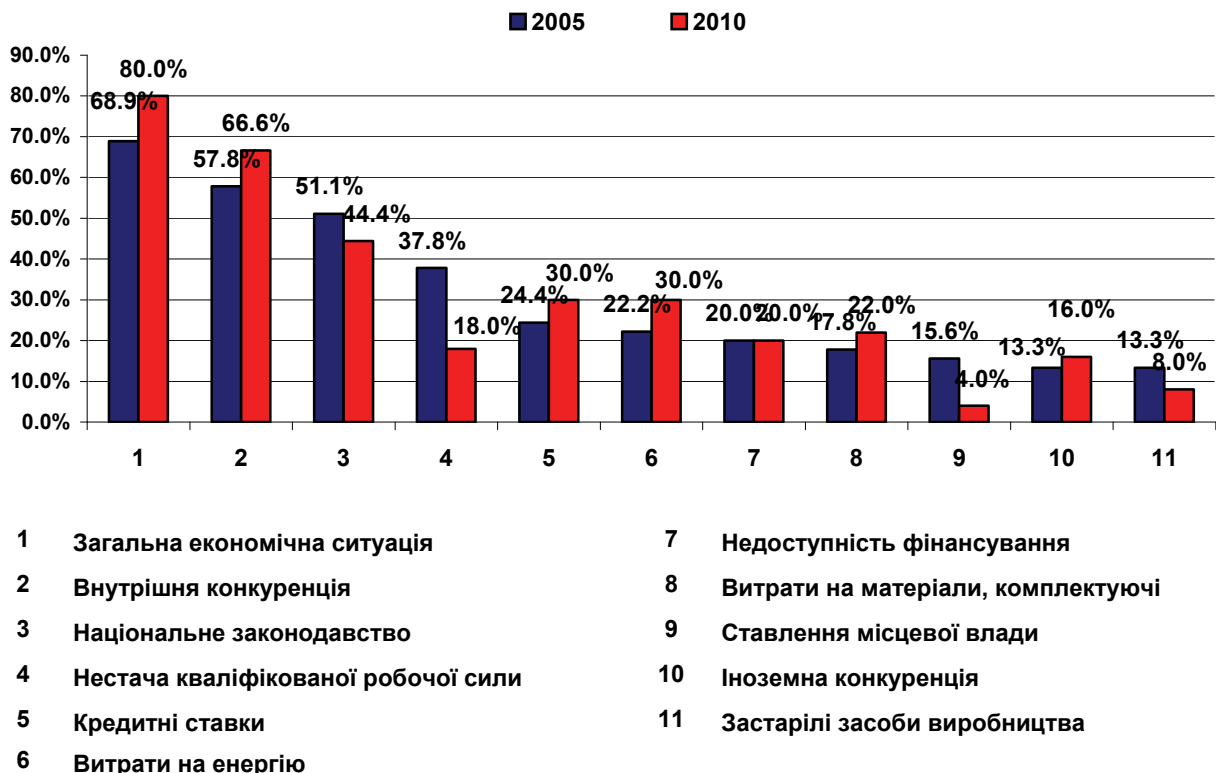

Рис. 3. Перешкоди для розвитку бізнесу

Респонденти назвали чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. рис. 3). У 2010 році до чільної групи чинників увійшли: (1) загальна економічна ситуація – згадувалася 80 відсотками всіх респондентів; (2) внутрішня конкуренція – 66,6 %, (3) національне законодавство – 44,4 %; (4) кредитні ставки – 30,0 %, (5) витрати на енергію – 30,0 % (особливо промислові підприємства). Представників бізнесу у 2010 році значно менше ніж у 2005 турбували проблеми з нестачею кваліфікованої робочої сили і ставленням місцевої влади.

Кредитні ставки, недоступність фінансування стримують подальший розвиток переважно підприємств малого й середнього бізнесу. З іншого боку, такі питання, як іноземна конкуренція, ставлення місцевої влади, обмеження, пов'язані із захистом довкілля, вартість робочої сили, віддаленість ринків, утрата ринків у колишньому СРСР турбують підприємства значно менше.

Респондентам було задане питання про причини розташування підприємства у місті.

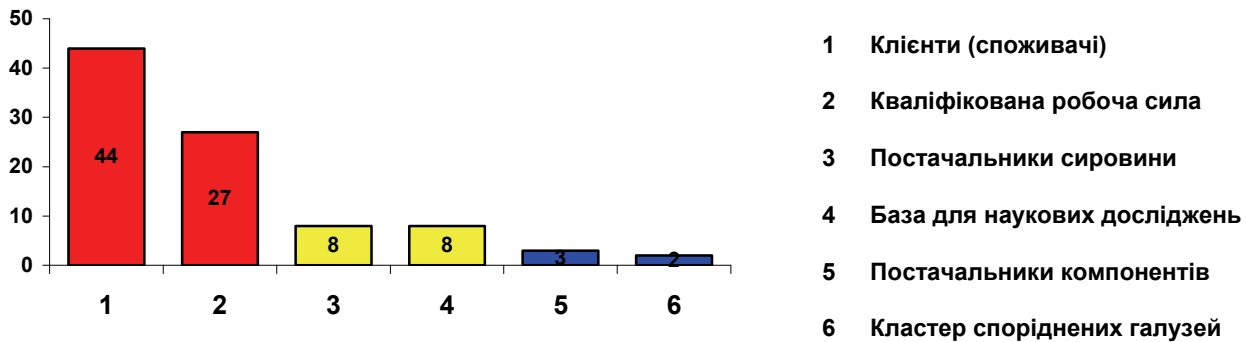

Рис. 4. Фактори розміщення бізнесу

Для 44 з 50 підприємств однією з основних причин розміщення в місті є наявність ринку збуту продукції і послуг (клієнтури), наявна кваліфікована робоча сила, є важливим для 27 підприємств.

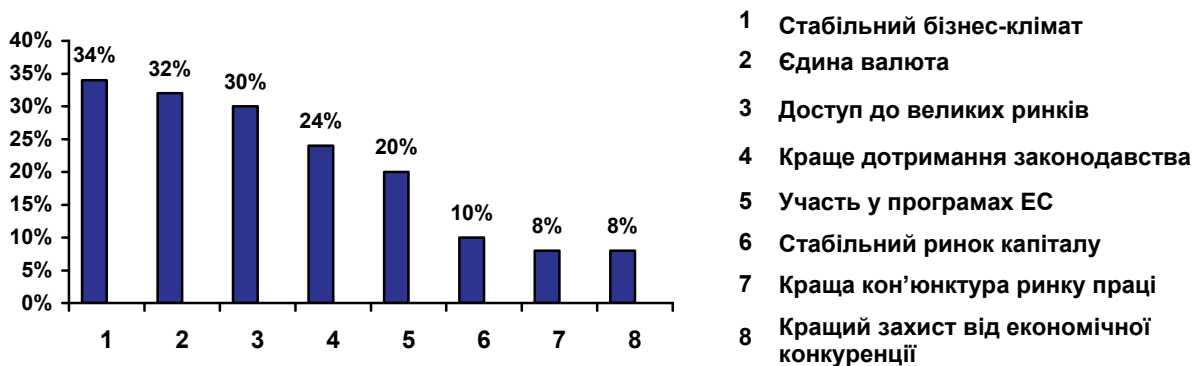

Рис. 5. Переваги вступу до ЄС

Для великих підприємств найважливішими факторами розміщення є наявність кваліфікованої робочої сили, постачальників сировини та компонентів.

Рис. 6. Недоліки вступу до ЄС

Малі підприємства переважно вказують як причину розміщення – наявність ринку збуту власної продукції і послуг.

Хоча підприємці усвідомлюють труднощі, пов'язані зі вступом до ЄС, все ж ставлення до вступу є більше позитивним ніж негативним.

Місцеві компанії відзначають як переваги вступу України до ЄС: стабільний бізнес клімат (34 %), єдина валюта (32 %) та кращий доступ до великих ринків (30 %). Краще дотримання законодавства вітає 24 % представників Кам'янця-Подільського, а переваги щодо участі у програмах ЕС - 20 % респондентів.

Більшість підприємців (76 %) побоюються сильної конкуренції, яку можуть скласти іноземні компанії з інших країн. 74 % респондентів свідомі того, що прийде кінець перевазі низьких цін.

Підприємницьке середовище чітко усвідомлює, що низькі зарплати довго не протримаються. Переважна більшість респондентів вважають важливим надходження іноземних інвестицій, оскільки більшості компаній бракує сучасних виробничих технологій.

4.3. РИНКИ ЗБУТУ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів (рис. 7 і 8). Основну частину своєї продукції і послуг підприємства реалізують на національному ринку України (23,7 % – в межах Хмельницької області, а 68,2 % - в інших областях України у 2010 році). Надто незначною є питома вага експорту продукції і послуг у країни СНД – 7 %. Експортерами у ці країни є 9 з 50 підприємств. Лише 7 з опитаних підприємств повідомили, що експортують певну частину своїх товарів і послуг до Європи і 6 компаній мають відносини з іншими країнами світу. Обсяги експорту продукції і послуг у ці країни залишаються низькими.

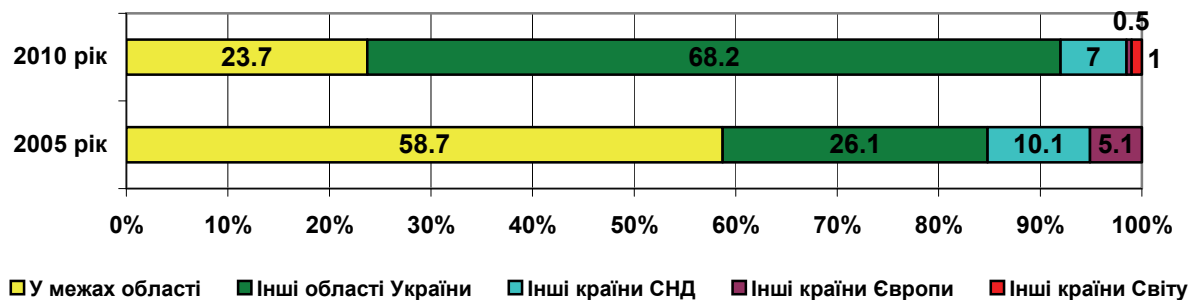

Рис. 7. Ринки збуту місцевої економіки та рівень експортної орієнтації

В цілому ці дані ілюструють досить низький рівень експортної орієнтації економіки міста. У динаміці за останні 5 років значно збільшились торгівельні зв'язки з іншими областями України, але зменшився експорт продукції і послуг до зарубіжних країн.

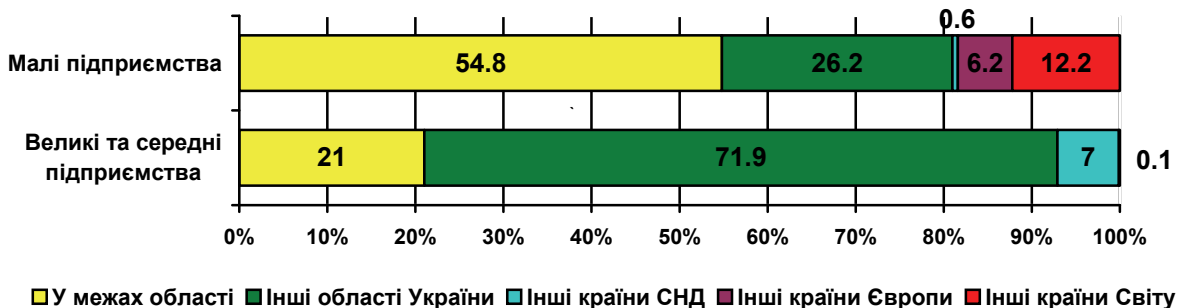

Рис. 8. Ринки збуту місцевої економіки у розрізі різних типів підприємств

Ринок України (у т.ч. місцевий і обласний) заповнюється малим бізнесом. У загальній структурі реалізації продукції, робіт і послуг опитаних підприємств питома вага національного ринку України складає 81 %. Хоча вони є головними експортерами у країни Європи і світу.

Головними експортерами у країни СНД є великі підприємства (7,0 %).

Очікування підприємців міста Кам'янця - Подільського щодо зростання обсягів збуту є досить оптимістичними. Тридцять два з 50 підприємства сподіваються на стає збільшення обсягів збуту в наступному році порівняно з попереднім (у середньому більш ніж на 10 - 20 %). Найбільше зростатимуть обсяги реалізації у малому і середньому бізнесі (24 підприємства). Негативним фактом є прогнози представників бізнесу (3 підприємства) щодо зменшення обсягів реалізації продукції та послуг. Головною причиною такого зменшення підприємці вважають вплив кризових явищ у економіці країни.

4.4. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ

Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становить у 2010 році 2837 осіб. Жінки складають 32,0 % працівників, що логічно з огляду на різні за характером виробництва, що складають дану вибірку. П'ять років тому на цих підприємствах разом працювало 3309 працівників. Найбільша чисельність працівників зайнята на великих і середніх за розмірами підприємствах (2356 осіб).

Середня чисельність працівників у 2010 році на обстежених підприємствах становить 214 осіб і вона на 26,2 % зменшилась у порівнянні з 2005 роком (290 осіб).

У динаміці за останні 5 років спостерігається стійка тенденція до зменшення чисельності працівників на обстежених підприємствах. Кілька великих роботодавців скоротили виробництво й втратили сотні робочих місць. Також значно зменшилась чисельність працівників на середніх за розмірами підприємствах, але у той самий час створювалися нові робочі місця переважно у секторі малих підприємств.

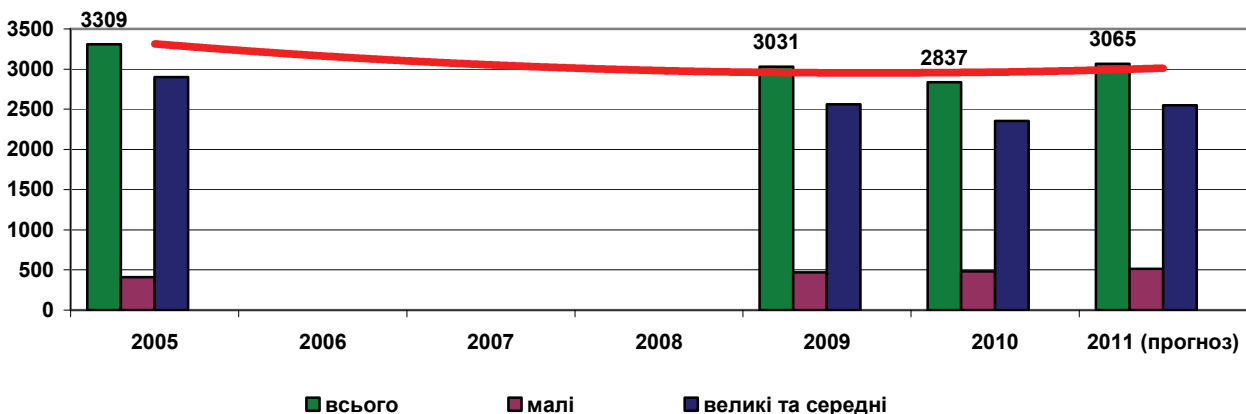

Рис. 9. Тенденції зайнятості

Промисловість міста економічну кризу пройшла доволі болісно. Найбільші працедавці регіону, впродовж останніх років, скорочували кількість працівників.

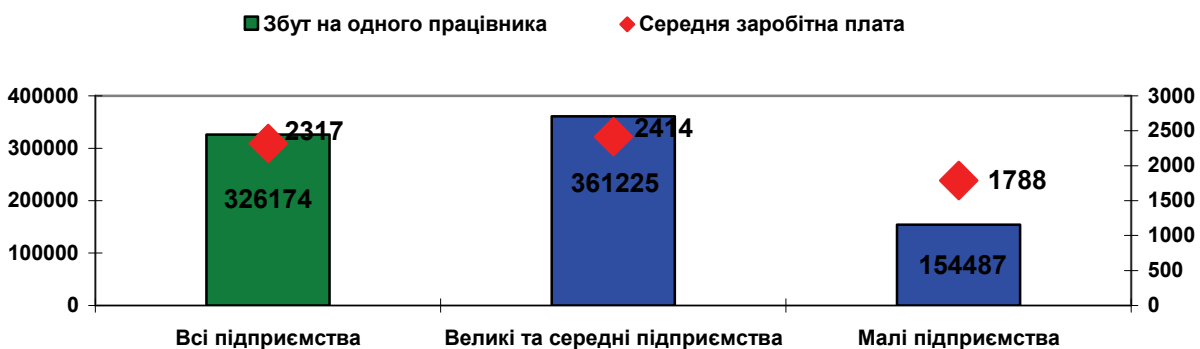

Рис. 10. Залежність заробітної плати та обсягів збуту від розмірів підприємства

Респонденти оптимістично дивляться в майбутнє: на їхнє переконання, негативні тенденції зайнятості в попередні роки зміняться, і в перспективі вони додатково працевлаштують більше 223 особи.

У порівнянні з іншими регіонами України на підприємствах Кам'янця-Подільського досить високий рівень продуктивності праці при високому середньому рівні її оплати. В місті обсяг реалізованої продукції, робіт і послуг у розрахунку на одного працівника становить 326174 грн.

Найвищий рівень продуктивності праці досягнуто на великих і середніх підприємствах (361,2 тис. грн.) при високому рівні її оплати (2414 грн. на місяць).

Середньомісячна фактична заробітна плата на обстежених підприємствах становить у 2010 році 2317 грн. Найнижчими є середньомісячні заробітки на малих (1788 грн.) підприємствах. Загалом диференціація заробітної плати в місцевій економіці відбувається в діапазоні від 716 грн. до 2800 грн. на місяць.

Задоволення роботодавців якістю свого персоналу знаходиться на високому рівні. У 2010 році в цілому, за словами респондентів, 31 % працівників є відмінними, 38 % – добрими, 30 % – задовільними і 1 % – поганими.

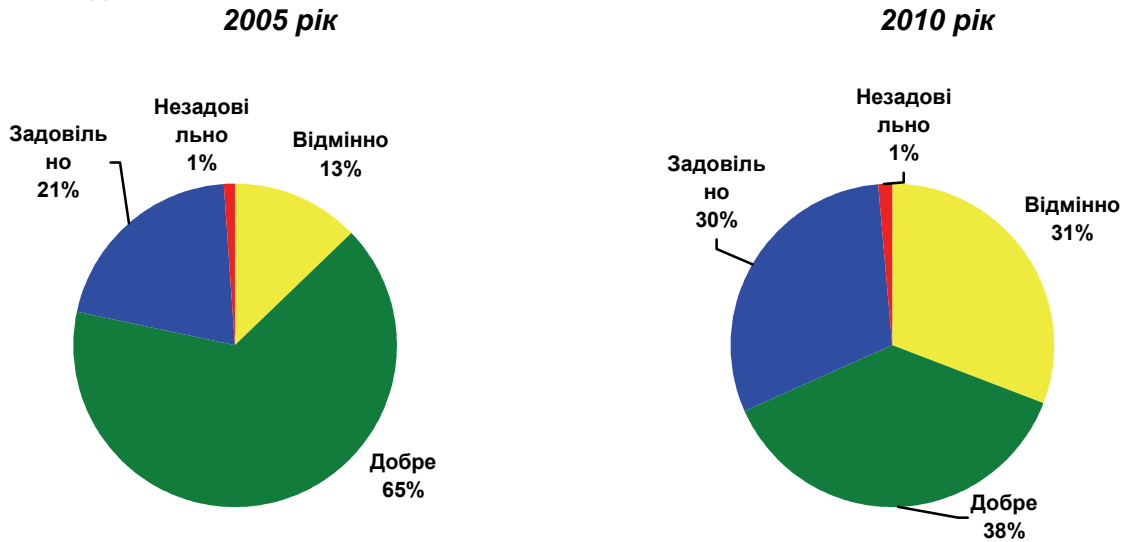

Рис. 11. Якість робочої сили

Керівники малих приватних фірм краще ставляться до якості робочої сили на своїх підприємствах. Найвища частка відмінних робітників працює у секторі малого підприємництва (77,7 %).

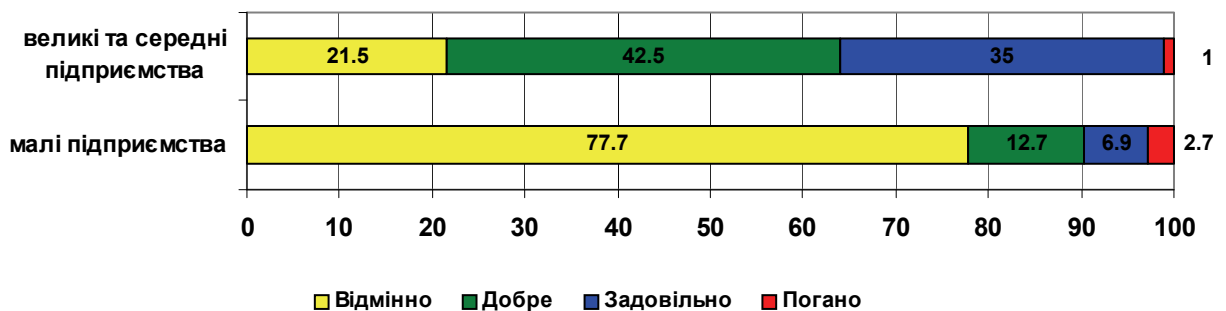

Рис. 12. Оцінка якості робочої сили керівниками різних за розмірами підприємств

Нестача висококваліфікованої робочої сили є гострою проблемою і її актуальність зростає. Труднощі вже сьогодні відчувають 9 підприємств з 50 опитаних, 4 - очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому (це 26 % від усіх компаній).

Відчувається дефіцит кваліфікованих спеціалістів та інженерно-технічних працівників. Головним чином бракує висококваліфікованих працівників робітничих професій. Причому перелік є доволі широким: токарі, фрезерувальники, ливарники, зварювальники, електрики, водії, швачки, закрійники з пошиття одягу пекар-кондитер верстальники, друкарі. На ринку праці не вистачає також маркетологів, дизайнерів, програмістів.

Частка працівників з вищою освітою сягнула в поточному році досить високого рівня 38,2 відсотки, однак наслідком цього позитивного явища не стало аналогічне зростання зайнятості в

науково-дослідній роботі. Підрозділи досліджень і розробок функціонують на 5 підприємствах, в сукупності над упровадженням нових технологій та розробкою інноваційних продуктів працює лише 22 працівника. Очевидно, при такому розподілі трудових ресурсів забезпечити інноваційний напрямок розвитку економіки міста буде нелегко.

4.5. НЕРУХОМІСТЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

У питанні наявності і підготовленості нерухомості для розвитку бізнесу ситуація у місті має як позитивні, так і негативні тенденції (див. рис. 13 - 15). Як правило, великі і середні підприємства є власниками будівель, в яких вони розміщені, і мають право на користування землею. Малі підприємства у більшості випадків є орендарями виробничих площ і землі.

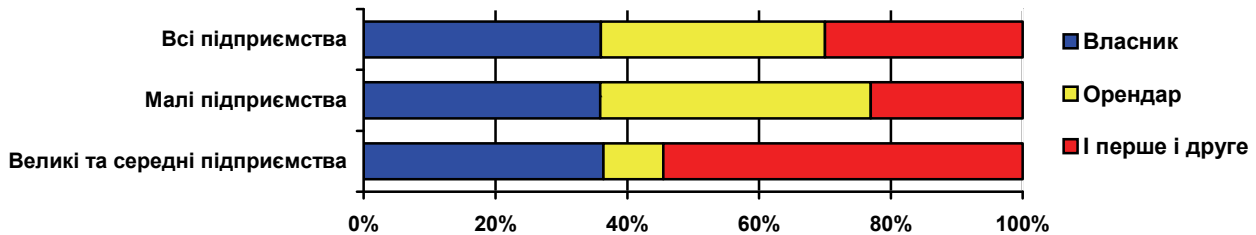

Рис. 13. Інформація про власність на нерухомість

Достатні площі для розширення виробничих потужностей мають великі і середні за розмірами підприємства. Найбільші проблеми щодо забезпеченості землею для розширення виробництва мають малі за розмірами підприємства. Лише 15 підприємств з опитаних заявили про наявність і достатність землі і нерухомості для розширення і розвитку власної діяльності. Для 35 підприємств (у т. ч. 32 малих) наявна земельна ділянка не дозволяє реалізувати їхні інвестиційні плани і розвивати бізнес.

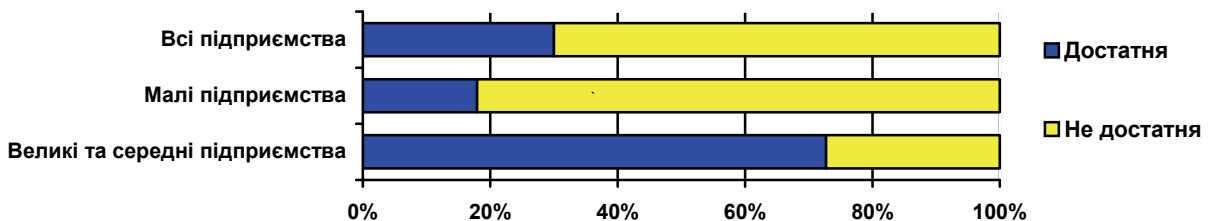

Рис. 14. Інформація про достатність земельної ділянки для розширення бізнесу

У напрямку створення умов для розвитку бізнесу важливою є роль органів місцевого самоврядування, які мають створити оптимальні і конкурентні умови для розвитку бізнесу, у тому числі і створити прозорі механізми забезпечення бізнесу ресурсами нерухомості для розвитку.

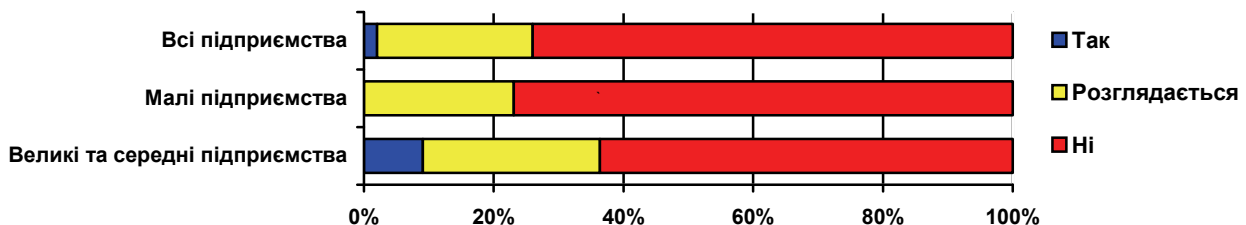
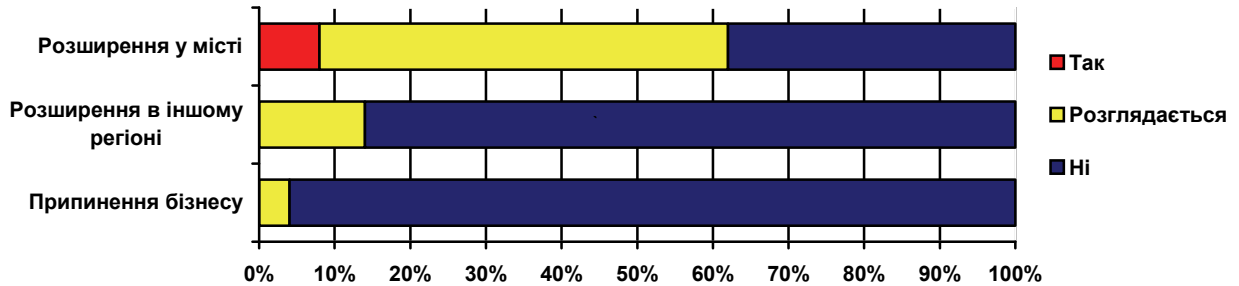

Рис. 15. Інформація про можливості здачі в оренду чи продажу частини нерухомості

У той же час дослідження виявили певний потенціал не задіяних виробничих площ, які можуть бути використані для подальшого розвитку бізнесу. Тринадцять підприємств мають певні ресурси землі і нерухомості, які можуть надати в оренду або продати.

У місті Кам'янці-Подільському існує значний потенціал для розвитку і розширення бізнесу – **4 компанії** планують розширювати виробництво у місті та **27** – розглядають таку можливість. Сім компаній розглядають можливість розширювати власну діяльність на інші адміністративно-територіальні одиниці.

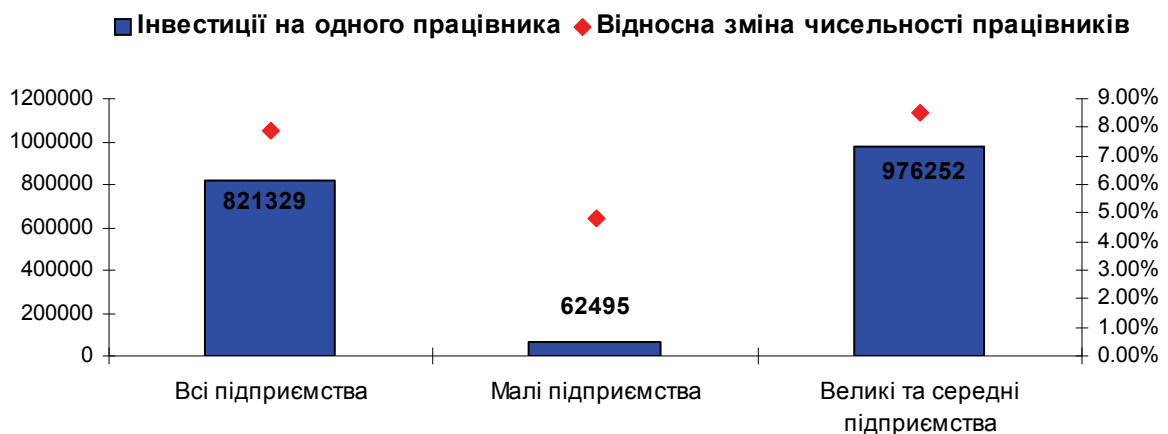
Рис. 16. Інформація про перспективи щодо розширення бізнесу

За результатами опитування 2005 року 26 компаній планували і 13 розглядали можливість розвитку і розширення власного бізнесу в межах міста. Зниження рівня оптимізму щодо подальшого розвитку власних підприємств їх керівники пояснюють впливом кризових явищ у світовій та національній економічних системах.

За результатами опитування 2010 року **жодне з підприємств** не планує і лише **2** розглядають можливість припинення діяльності в місті Кам'янці-Подільському і перенесення її до інших регіонів.

Ці досить оптимістичні показники свідчать про покращення бізнес-клімату у місті.

Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення інвестицій у вдосконалення потужностей. Чотири підприємства планують інвестувати кошти у модернізацію або вдосконалення існуючих споруд та технологій, здебільшого на постійній основі чи протягом цього й кількох наступних років. **Планується інвестувати 2 330 110 тис. грн.** Якщо ці цифри виявляться реальними, це, безперечно, допоможе зростанню місцевої економіки. Найбільша частка планованих інвестицій (близько 2300,050 млн. грн.) припадає на великі підприємства. У середньому по вибірці питоми інвестиції у розрахунку на одного працівника складають 821329 грн. Найбільші питомі інвестиції у розрахунку на працівника планують здійснити великі підприємства міста (976252 грн. в розрахунку на одного робітника), а найменші – малі. Найбільше відносне збільшення кількості нових робочих місць відзначено на великих за розмірами підприємствах.

Рис. 17. Інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця

Щодо новостворених робочих місць (223), їх кількість є не надто значною. Виглядає, що підприємства міста не бажають повідомляти про свої інвестиційні плани.

Плани щодо нових інвестицій, не дивлячись на значні обсяги, виглядають не надто оптимістично з огляду на незначну кількість підприємств, які їх планують здійснити.

4.6. ПОСЛУГИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Респондентам було запропоновано оцінити десять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). У середньому ці послуги у 2010 році **отримали оцінку 2,65** (у 2005 році – 3,27), що відповідає значно вище від загальної середньої оцінки інших регіонів, але рейтинг послуг відрізняється.

Досить низький рівень задоволення висловлено утриманням доріг (3,34), наданням ділянок для ведення бізнесу (2,84), громадським транспортом (2,8), розвитком інфраструктури (2,76). Саме ці види послуг у місті надаються на низькому рівні.

У 2010 році в порівнянні з 2005 роком покращення відбулись у всіх зазначених видах муніципальних послуг. Особливе покращення відбулось у житловому будівництві, наданні дозволів на будівництво, у сфері підтримки розвитку малого і середнього бізнесу.

На думку респондентів, місто в першу чергу має: спростити дозвільний механізм надання ділянок та ведення бізнесу, організувати спілкування влади з бізнесом; підтримувати малий і середній бізнес. За пріоритетами вирішення проблем, на думку більшості респондентів, місцева влада має в першу чергу почати з покращення стану утримання доріг і розвитку міської інфраструктури.

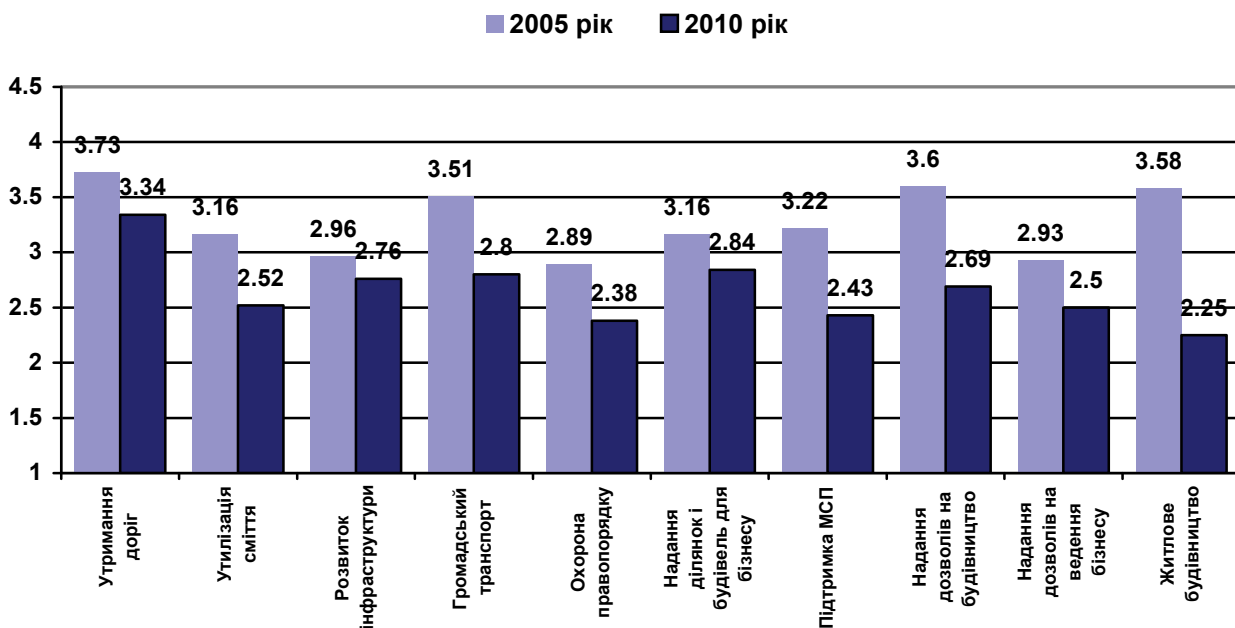

Рис. 18. Послуги, що надаються органами місцевої влади

Респондентів також запитували про послуги, які мають надаватися місцевою владою (зокрема підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу (Рис. 19). Представники підприємств активно підтримують всі з запропонованих послуг. Досить популярними серед респондентів були ідеї надання допомоги органами місцевого самоврядування в активному залученні інвестицій, розвитку центрів сприяння бізнесу, фінансовій підтримці бізнесу та наданні податкових стимулів.

Підприємства-респонденти оцінили контакти з владними структурами та посадовцями (Рис. 20). Рівень отриманих результатів є середнім у порівнянні з іншими містами України.

Міський голова і його заступники, орган реєстрації бізнесу, центр зайнятості були тими інститутами, що отримали позитивні середні оцінки.

Опитування свідчить про обмеженість контактів підприємців зі всіма підрозділами місцевих органів влади. Респонденти не мали численних контактів з обласними і районними органами влади, міською радою, бізнесовими асоціаціями, Єдиним дозвільним центром.

Податковий орган, управління міліції, пожежна охорона, санітарно-епідеміологічна станція сприймаються як установи, з якими найважче мати справи.

Коментарі менеджерів щодо найбільшої проблеми при спілкуванні бізнесу з цими установами: відсутність прозорості та корупція (6 згадувань); довгий час оформлення дозвільних документів (4 згадування); бюрократія (3 згадування); порушення термінів розгляду заяв, ненадання відповідей.

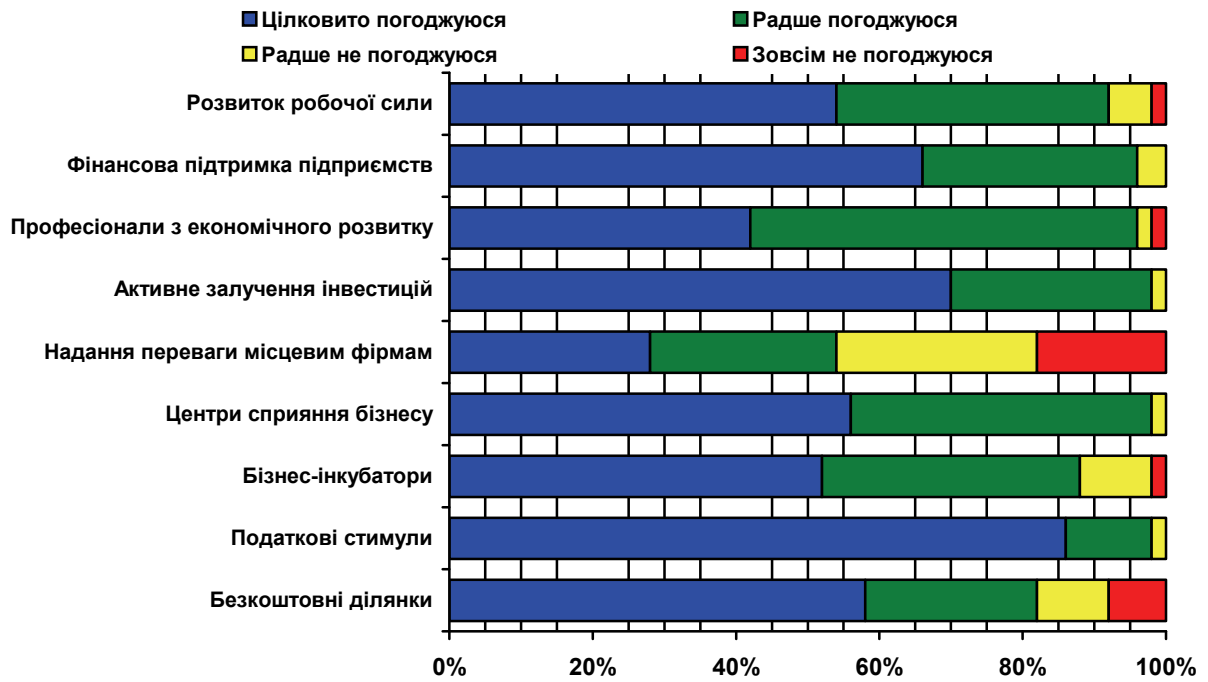

Рис. 19. Послуги підрозділу з економічного розвитку

Багато підприємців хотіли б отримувати від цих органів консультативну допомогу.

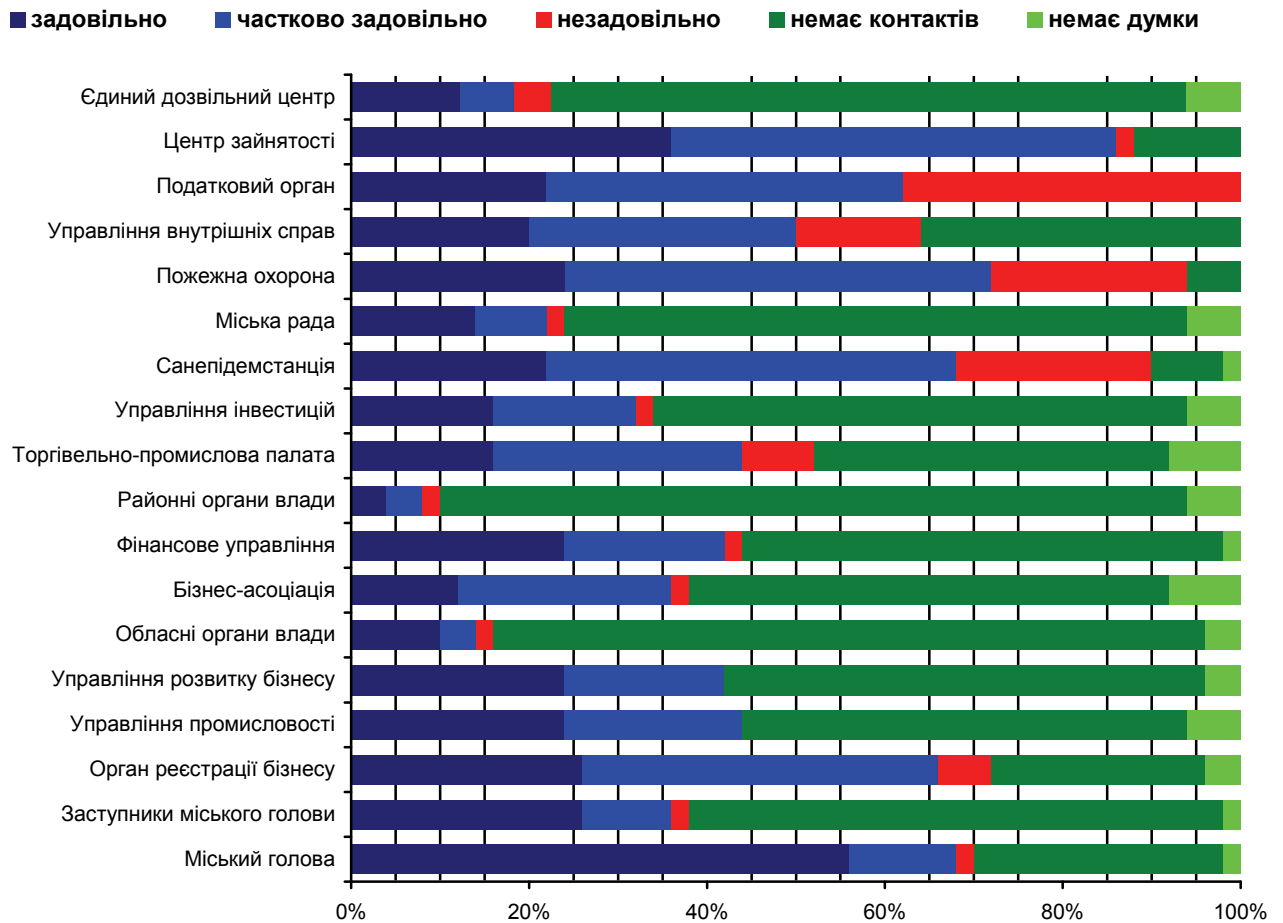
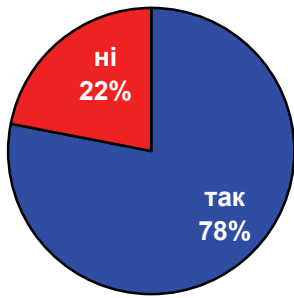

Рис. 20. Контакти з органами влади та управління

При оцінці роботи Єдиного дозвільного центру 72 % представників бізнесу користувались послугами ЄДЦ і 78 % - знають про його існування.

Чи знаєте Ви про існування ЄДЦ

Чи користувались Ви послугами ЄДЦ

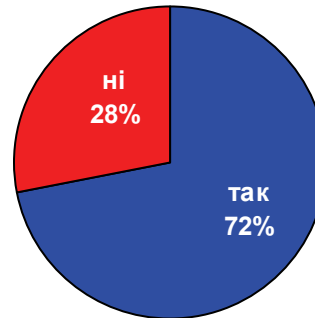

Рис. 21. Інформація про діяльність Єдиного дозвільного центру

У коментарях представники бізнесу відзначили, що при відкритті ЄДЦ «працювати стало зручніше, з невеликою втратою часу».

4.7. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ

Респонденти мали змогу вибрати з одинадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі. Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані розвитку міста Кам'янця-Подільського:

- Розвиток малих і середніх підприємств – 52 % респондентів з усіх секторів;
- Залучення інвестицій – 36 % респондентів;
- Комунальна інфраструктура – 36 % респондентів;
- Навколишнє середовище – 34 % респондентів;
- Підготовка та перепідготовка робочої сили – 20 % респондентів;
- Підтримка туристичної інфраструктури – 18,0 % респондентів;
- Інфраструктура для бізнесу – 14,0 % респондентів.

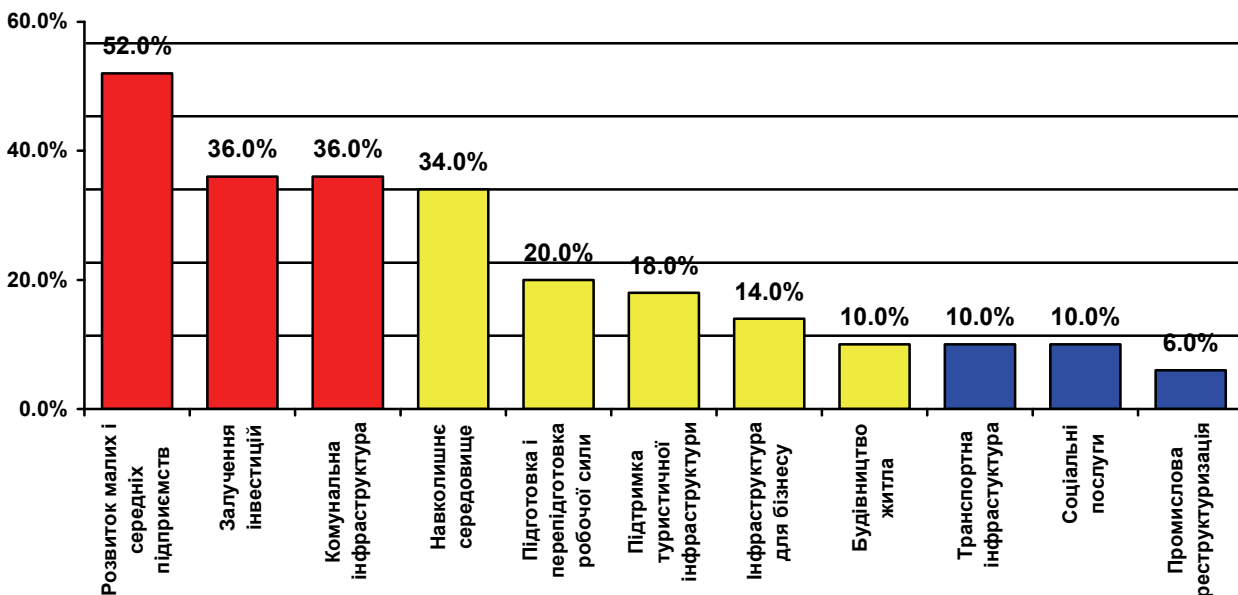

Рис. 22. Критичні питання

Відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані економічного розвитку міста у 2005 році розподілились наступним чином:

- Туризм – 60 % голосів;
- Розвиток малих і середніх підприємств – 53 % голосів;
- Бізнес-інфраструктура - 42 %;
- Залучення прямих іноземних інвестицій (33 %);
- Розвиток робочо сили (29 %);
- Комунальна інфраструктура (24 %).

У розрізі категорій підприємств відповіді респондентів щодо пріоритетів розвитку міста дещо різняться, що обумовлено специфікою і різними потребами цих підприємств. Представниками різних за розмірами підприємств були визначені наступні критичні питання у розвитку міста:

Великі і середні підприємства:

- Залучення інвестицій – 54,5 % респондентів;
- Розвиток малих і середніх підприємств – 36,4 %;
- Комунальна інфраструктура – 27,3 %;
- Навколишнє середовище – 27,3 %.

Малі підприємства:

- Розвиток малих і середніх підприємств – 56,4 % респондентів;
- Комунальна інфраструктура – 38,5 %;
- Навколишнє середовище – 35,9 %;
- Залучення інвестицій – 30,8 %.

Рис. 23. Критичні питання у розрізі різних за розмірами підприємств

Респонденти також вибрали найбільш важливі сфери (галузі) економіки міста (Рис. 23). Відповіді на запитання щодо найбільш важливих сфер (галузей) для економіки міста, сприяння розвитку яких має бути відображено в стратегічному плані розподілились наступним чином:

- туризм – 60 % респондентів;
- медична сфера – 36 %;
- АПК і харчова промисловість – 34 %;
- легка промисловість – 32 %;
- транспорт і логістика – 28 %;
- інформаційні технології і зв'язок та освіта і освітні послуги – по 24 %.

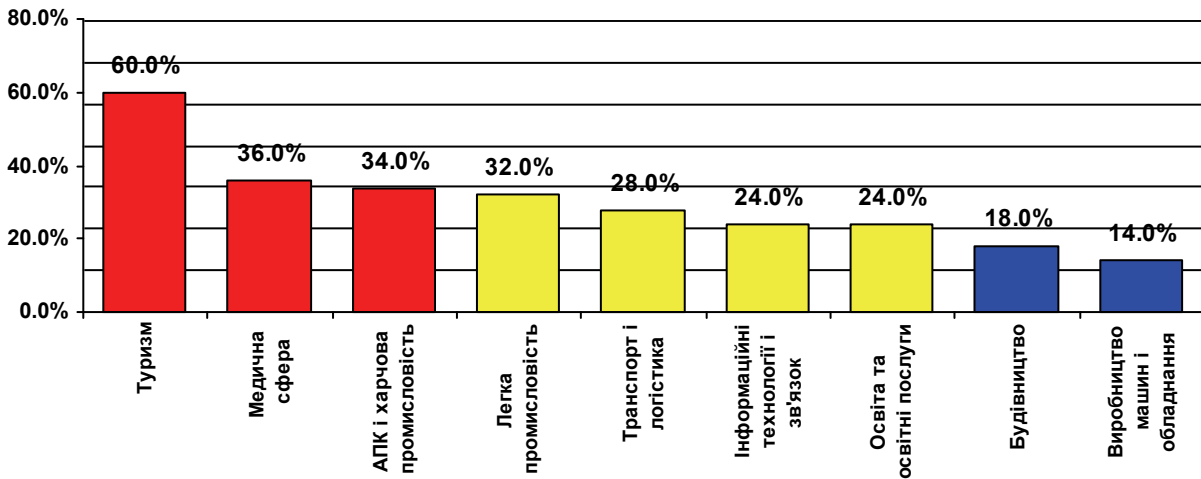

Рис. 24. Головні сфери економіки міста

У розрізі категорій підприємств відповіді респондентів щодо пріоритетності секторів економіки міста дещо різняться. Представниками різних за розмірами підприємств були визначені наступні пріоритетні сектори міської економіки: великі та середні підприємства – туризм (72,7 %), транспорт і логістика (36,4), АПК і харчова промисловість та освіта і освітні послуги (по 27,3 %); малі підприємства – туризм (56,4 %), медична сфера (43,6 %) і легка промисловість (38,5 %).

4.8. ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про бізнес-клімат у місті Кам'янці-Подільському. Загалом по місту чотири респонденти назвали його відмінним місцем для ведення бізнесу, 33 оцінили місцевий бізнес-клімат як добрий і 14 поставили оцінку «задовільно» і 1 «незадовільно». Загалом подібні оцінки є характерними для міст і регіонів Західної України з хорошими умовами для бізнесу та недостатньою співпрацею між публічним та приватним секторами.

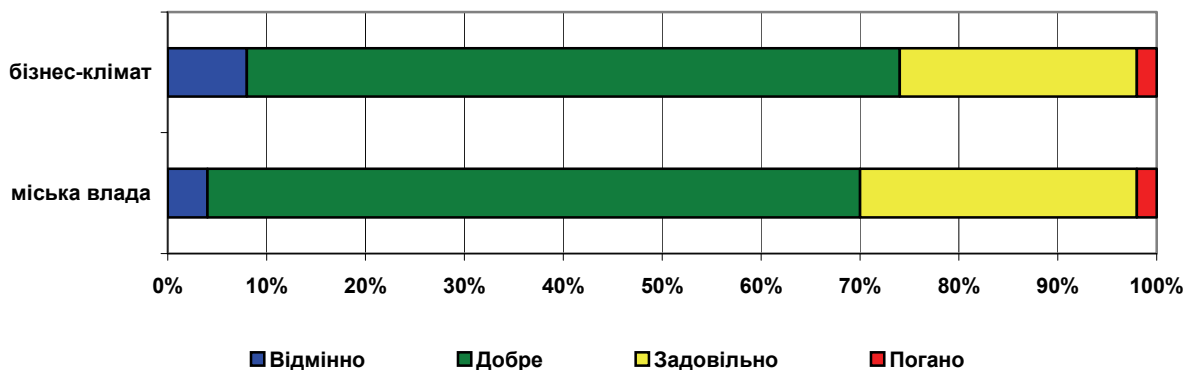

Рис. 25. Загальна оцінка бізнес-клімату у місті

Міську владу Кам'янця-Подільського респонденти оцінили більш критично. Загалом по місту два респонденти оцінили її роботу на відмінно, 33 оцінили на добре, 12 поставили оцінку «задовільно» і 1 «незадовільно». Найвищі оцінки міська влада отримала від представників великих і середніх підприємств.

Респонденти у 2005 році також висловили свою думку про місто як місце для ведення бізнесу. Відповіді були досить позитивними. Загалом по місту 7 респондентів оцінили бізнес-клімат на відмінно, 18 оцінили на добре, 19 поставили оцінку «задовільно» і 1 «незадовільно».

Позитивними прикладами елементів бізнес-клімату міста, відзначеними респондентами, як правило, були наступні:

- Географічне розташування;
- Наявність промислового і аграрного потенціалу;
- Місцева влада розуміє, що розвиток промисловості дозволяє наповнити бюджет, тому сприяє роботі;
- В місті за часів радянської влади була створена міцна промислова база, підготовлені виробничі кадри;
- Великий платоспроможний попит та значна купівельна спроможність жителів;
- Невелика конкуренція, багато споживачів;
- Багато туристів;

До негативних чинників респонденти відносять:

- Загальна економічна ситуація в країні;
- Нестабільність економіки;
- Податкове законодавство;
- Практично нічого не робиться для залучення і підготовки молоді до виробничих професій;
- Важко отримати сировину для виробництва;
- Конкуренція.

5. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти міста Кам'янця-Подільського. Їхнє спільне ставлення до місцевої влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє міста – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Комітету з підготовки проекту стратегічного плану економічного розвитку міста Кам'янця-Подільського в його роботі і буде корисним для місцевої влади в роботі над поліпшенням бізнесового клімату.

Проект «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію.